

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2019.01.05>

Grzegorz MAROŃ

<http://orcid.org/0000-0002-3861-9103>

Katedra Nauk Historyczno- i Teoretycznoprawnych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Rzeszowski

e-mail: grzegorzmaron@op.pl

Katolicka teoria prawa jako kierunek we współczesnej amerykańskiej jurysprudencji

Streszczenie

W artykule poddano krytyczno-ocennej analizie „katolicką teorię prawa”, rozumianą jako jeden z kierunków rozwijanych od początku obecnego stulecia w amerykańskiej nauce prawa. Na jej istotę składa się twórcze uwzględnienie nauczania katolickiego do oglądu obowiązującego prawa i projekcji jego pożądanej postaci. Na chwilę obecną należy postrzegać ją w kategoriach urzeczywistnianego i wciąż krystalizującego się ambitnego projektu badawczego, a nie zaawansowanej w swej realizacji inicjatywy o w pełni identyfikowalnej tożsamości. Katolicka teoria prawa może wzbogacić jurysprudencję, nie tylko tę w Stanach Zjednoczonych, jeśli tytułowy przymiotnik („katolicka”) nie będzie jedynie pustym hasłem, lecz emanacją bogatej katolickiej tradycji duchowo-intelektualnej uwzględnionej w naukowej refleksji nad prawem. Sięgając do Pisma Świętego, katolickiej myśli filozoficzno-teologicznej oraz dokumentów Magisterium Kościoła, tytułowa teoria ma szansę ukazać nowe, do tej pory naukowo nieeksplorowane, istotne aspekty prawa i porządku prawnego.

Słowa kluczowe: katolicka teoria prawa, Stany Zjednoczone, jurysprudencja, religia, prawo.

Wstęp

Opracowanie poświęcone jest katolickiej teorii prawa (*Catholic Legal Theory*, dalej też jako KTP), będącej jednym z najmłodszych kierunków w amerykańskiej nauce prawa. W pierwszej kolejności wyjaśniono tytułowe pojęcie oraz przybliżono jego naturę i genezę. Następnie poddano krytyczno-ocennej analizie

podstawowe założenia i przedmiot badań katolickiej teorii prawa. W ostatniej części artykułu poczyniono refleksję nad wciąż kształtującą się tożsamością omawianej teorii. Wskazano wyzwania, przed jakimi staje katolicka teoria prawa, od sprostania którym zależy zasadność dalszego jej rozwijania w amerykańskiej doktrynie prawniczej. W ocenie Autora, jeśli by katolicka teoria prawa, tak na poziomie formułowanych tez, jak i ich uzasadnień, miała się niewiele różnić od konwencjonalnej jurysprudencji, to jej kontynuowanie należałoby uznać za bezcelowe.

1. Pojęcie i geneza katolickiej teorii prawa

Katolicka teoria prawa¹ została zapoczątkowana w Stanach Zjednoczonych około 15 lat temu. Skupia ona grono kilkudziesięciu profesorów prawa reprezentujących różne ośrodki akademickie, których łączy przekonanie, że ich wiara i podzielane przez nich nauczanie katolickie mogą mieć swój twórczy wkład w badaniu prawa. Na proces krystalizowania się nowego nurtu w prawoznawstwie składa się kilka poniżej wskazanych inicjatyw i wydarzeń.

W 2004 r. uruchomiono blog internetowy „The Mirror of Justice”, który zgodnie z deklaracją twórców jest „poświęcony rozwijaniu katolickiej teorii prawa”². W 2006 r. Susan Stabile opublikowała artykuł naukowy pod tytułem *Catholic Legal Theory*³. W roku następnym ukazała się pod redakcją Michaela Scaperlandy i Teresy Stanton Collett monografia zatytułowana: *Recovering Self-Evident Truths: Catholic Perspectives on American Law*⁴ z artykułem wprowadzającym Kevina P. Lee *The Foundations of Catholic Legal Theory. A Primer*⁵. Kolejną ważną monografią przedstawiającą twórczość naukową katolickich jurystów zaangażowanych w katolicką teorię prawa jest ta pod redakcją Ronalda Rychlaka *American Law from a Catholic Perspective: Through a Clearer Lens*⁶.

Od 2003 r. organizowane są coroczne sympozja naukowe dotyczące związków katolickiej nauki społecznej i prawa (*Catholic Social Thought and the Law*), a od 2006 r. konferencje naukowe poświęcone katolickiej myśli prawniczej (*The*

¹ Artykuł ogranicza się do katolickiej teorii prawa jako nurtu w amerykańskiej doktrynie prawniczej. Poza jego zakresem pozostają inne znaczenia niekiedy łączone z tym terminem. Zob. np. W. Friedmann, *Legal Theory*, London 1953, s. 279–287.

² <https://mirrorofjustice.blogs.com/>

³ Zob. S. Stabile, *Catholic Legal Theory*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2005, vol. 44, s. 421–431.

⁴ M. Scaperlanda, T. Stanton Collett (red.), *Recovering Self-Evident Truths. Catholic Perspectives on American Law*, Washington 2007.

⁵ K. Lee, *The Foundations of Catholic Legal Theory. A Primer*, [w:] M. Scaperlanda, T. Collett (red.), op. cit., s. 15–36.

⁶ R. Rychlak (red.), *American Law from a Catholic Perspective. Through a Clearer Lens*, Lanham 2016.

Conference on Catholic Legal Thought). W 2015 r. na Villanova University School of Law odbyła się z kolei konferencja naukowa (*Catholic Legal Theory: Aspirations, Challenges, and Hopes*), w trakcie której podjęto debatę nad dotychczasowym dorobkiem i dalszą przyszłością katolickiej teorii prawa. Publikacje będące pod wpływem założeń tytułowej teorii prawa ukazują się w różnych prawniczych periodykach, w tym w „Journal of Catholic Legal Studies” (poprzednio „The Catholic Lawyer”) i „Journal of Catholic Social Thought”⁷.

Termin „teoria prawa” w zwrocie „katolicka teoria prawa” należy rozumieć w sposób właściwy dla amerykańskiej, a nie europejskiej czy konkretnie polskiej, nauki prawa. W Stanach Zjednoczonych doktryna prawnicza zasadniczo zamienne i synonimicznie posługuje się określeniami „teoria prawa” (*legal theory*), „filozofia prawa” (*legal philosophy*), „jurisprudencja” (*jurisprudence*) czy „szkoła prawnicza” (*school of legal thought*). Amerykańską naukę prawa znamionuje wyraźnie mniejszy rygorystyczny terminologiczny, konceptualny czy typologizacyjny, aniżeli polską jurisprudencję, a zarazem o wiele większa interdyscyplinarność i eklektyzm. W Stanach Zjednoczonych wewnętrzny podział dyscyplin prawniczych nie jest tak głęboki jak w Polsce. Poszczególni przedstawiciele doktryny prawniczej podejmują się refleksji teoretyczno- i filozoficznoprawnej zwykle obok innych obszarów naukowego zainteresowania, niż uprawiają teorię i filozofię prawa jako jedyne czy dominujące pole własnych badań. Tamtejsza „teoria prawa” może uchodzić za tylko daleki analogon rodzimej teorii prawa zdominowanej przez myślenie i rozumowanie „analityczno-systematyzacyjne”. Rozważaniom teoretyczno- i filozoficznoprawnym w USA często towarzyszą uwagi, które na gruncie polskiej nauki prawa przynależałyby do dogmatyki prawa, historii prawa czy historii myśli prawnej. Nie chcę przez to powiedzieć, że rodzimej nauce całkowicie obca jest idea i praktyka wewnętrznej integracji prawoznawstwa, ale to, iż polska teoria prawa jest bardziej jednorodna niż ta amerykańska⁸.

Katolicka teoria prawa posiada jednocześnie wymiar deskryptywny, klaryfikacyjny, systematyzacyjny, jak i normatywny oraz krytyczno-ocenny. W jej obrębie prowadzone są rozważania zarówno *stricte* teoretyczno- i filozoficznoprawne, jak i dogmatycznoprawne oraz historycznoprawne. Na chwilę obecną należy postrzegać ją w kategoriach urzeczywistnianego i wciąż krystalizującego się ambitnego pomysłu badawczego, a nie zaawansowanej w swej realizacji inicjatywy o w pełni identyfikowalnej tożsamości.

Trudności rodzi samo zdefiniowanie tytułowej szkoły prawniczej. Najogólniej na jej istotę składa się uwzględnienie oraz twórcze aplikowanie katolickiej

⁷ Zob. „Journal of Catholic Social Thought” 2004, vol. 1, nr 2 (cały numer poświęcony tematowi „Catholic Social Thought and the Law”).

⁸ Zob. M. Pavcnik, L. Wolcher, *A Dialogue on Legal Theory between a European Legal Philosopher and His American Friend*, „Texas International Law Journal” 2000, vol. 35, nr 3, s. 335–386; D. Kennedy, W. Fisher (red.), *The Canon of American Legal Thought*, Princeton – Oxford 2006 (zob. cz. III).

tradycji duchowo-intelektualnej do oglądu obowiązującego prawa i projekcji jego pożądanego optymalnej postaci. Do katolickiej tradycji duchowo-intelektualnej łączącej rozum z wiarą należy zaliczyć w szczególności katolicką myśl filozoficzno-teologiczną, katolicką naukę społeczną oraz neotomistyczną doktrynę prawa naturalnego. Dla Michaela Scaperlandy KTP stanowi „projekt katolickich profesorów prawa, filozofów prawa i innych, którzy w oparciu o katolicką intelektualną tradycję uczestniczą w budowaniu kultury, która docenia godność osoby ludzkiej, postrzega wspólnotę jako niezbędną dla rozwoju człowieka oraz poszukuje prawdziwej wolności dla osoby we wspólnocie”. Teoria ta koncentruje się na sposobach, w jakie „prawo i systemy prawne mogą wspierać lub utrudniać budowanie kultury życia” czy „najlepiej służyć rozwojowi i rozkwitowi tego stworzenia – osoby ludzkiej – które zostało stworzone na podobieństwo Boga objawionego nam w osobie Chrystusa”⁹.

Katolicka teoria prawa wpisuje się w rozwijaną w amerykańskiej jurysprudencji od początków tego stulecia religijną perspektywę w patrzeniu na prawo, będąc częścią chrześcijańskiej teorii prawa (*Christian Legal Theory*)¹⁰, a w ujęciu jeszcze szerszym religijnej teorii prawa (*Religious Legal Theory*). Religijna teoria prawa uchodzi za intelektualny kierunek w nauce prawa, u którego podstaw stoi przekonanie, że myśl religijna może mieć swój udział w poznawaniu, wyjaśnieniu i normowaniu kwestii prawnych¹¹. Katolicka teoria prawa, podobnie jak i inne religijnie sprofilowane teorie prawa, np. protestancka teoria prawa¹² czy mormońska teoria prawa¹³, znajdują się w fazie kształtowania się, co utrudnia ich charakterystykę i ocenę.

Geneza katolickiej teorii prawa czy innych religijnych teorii prawa przejawia podobieństwo do konstytuowania się w latach 60–70. ruchu Krytycznych Studiów nad Prawem (*Critical Legal Studies*), Krytycznej Teorii Rasy (*Critical Race Theory*) czy feministycznej jurysprudencji¹⁴. Poszczególni katolicycy profesowie prawa uświadomili sobie, że w swej religijnej perspektywie badania prawa

⁹ M. Scaperlanda, *Catholic Legal Theory*, <https://www.ewtn.com/library/Academic/ZLEGALTH.HTM> [dostęp: 19.01.2019].

¹⁰ G. Maroń, *Chrześcijańska teoria prawa jako kierunek we współczesnej myśli prawniczej*, [w:] J. Olszewski, Ł. Błaszczak, R. Morek (red.), *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jana Łukasiewicza*, Rzeszów 2018, s. 248–267.

¹¹ S. Levine, *RLT. A Preliminary Examination of Religious Legal Theory as a Movement*, „St. John’s Law Review” 2011, vol. 85, nr 2, s. 579–593.

¹² J. Hammond, *Protestant Legal Theory ? Apology and Objections ?*, „Journal of Law and Religion” 2017, vol. 32, nr 1, s. 86–92.

¹³ J. Welch, *Toward a Mormon Jurisprudence*, „Regent University Law Review” 2008–2009, vol. 21, s. 79–103; S. Clark, R. Van Wagoner, *Christ and the Constitution. Toward a Mormon Jurisprudence*, „Dialogue” 1989, vol. 22, nr 3, s. 52–64.

¹⁴ G. Maroń, *Feministyczna jurysprudencja jako współczesna szkoła prawnicza*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2014, nr 14, s. 89–90.

nie są jedynymi. Świadomość ta dała asumpt do wspólnej artykulacji katolickiego głosu w nauce prawa, do tej pory marginalizowanego, tak jak kiedyś np. feministyczna teoria prawa pozwoliła kobietom na zaprezentowanie własnego oglądu prawa i projektu jego reformy.

Katolicka teoria prawa nie powstała *ex nihilo*. Nawiązuje ona do dorobku katolickiej myśli prawniczej w USA sięgającej drugiej połowy XIX w. Wtedy to zaczęły powstawać katolickie szkoły prawnicze, będące odpowiednikami wydziałów prawa w Polsce. Do końca XIX wieku utworzono 6 szkół prawniczych pod auspicjami Kościoła katolickiego, a przed drugą wojną światową było ich już 20. Jurysprudenca katolicka ogniskowała się głównie wokół koncepcji prawa naturalnego. W latach 20–40. ubiegłego stulecia katolicy juryści opublikowali wiele wartościowych monografii i artykułów naukowych, w których w polemice ze zwolennikami realizmu prawnego bronili konieczności i potrzeby związków prawa pozytywnego z prawem naturalnym¹⁵. Rozwój katolickiej doktryny jusnaturalistycznej nastąpił w USA po II wojnie światowej, wpisując się w tzw. drugą falę odrodzenia prawa naturalnego. W 1947 r. utworzono „Instytut Prawa Naturalnego” na Notre Dame Law School. Od 1956 r. Instytut ten zaczął wydawać periodyk „Natural Law Forum” (obecnie „American Journal of Jurisprudence”). Naukowa refleksja nad prawem naturalnym była udziałem nie tylko katolickich prawników, ale i katolików reprezentujących inne dyscypliny, np. twórczość jezuickiego teologa i politologa Johna Courtneya Murraya¹⁶.

Katolicka myśl jusnaturalistyczna znajdowała się jednak natenczas poza dominującym nurtem amerykańskiej jurysprudenckiej. Jej dorobek artykułowano głównie w katolickich periodykach prawniczych, a nie w wiodących prawniczych czasopismach. Neotomistyczna filozofia prawa naturalnego nie budziła większego zainteresowania poza środowiskiem katolickim¹⁷.

Inkorporowaniu katolickiej perspektywy do nauki *in generale*, jak i nauk prawnych *in speciale*, nie sprzyjał też silny antykatolicki natywizm, będący udziałem znacznej części społeczeństwa amerykańskiego, zwłaszcza intelektualnych elit. Katolicy przez wiele dziesięcioleci byli w Stanach Zjednoczonych politycznie i społecznie wyalienowani. Traktowano ich jako „papistów” o wątpliwej obywatelskiej lojalności. Panowało przekonanie, że katolicy są nie Amerykanami wiernymi republikańskim wartościom zamieszkiwanego państwa, ale poddanymi papieża gotowymi do bezkrytycznego posłuchu wobec jego woli i nauczania¹⁸. Z tego powodu wszelkie próby uprawiania badań nad prawem z punktu widzenia

¹⁵ J. Breen, L. Stang, *The Forgotten Jurisprudential Debate. Catholic Legal Thought's Response to Legal Realism*, „Marquette Law Review” 2015, vol. 98, nr 3, s. 1203–1311.

¹⁶ J. Courtney Murray, *We Hold These Truths. Catholic Reflections on the American Proposition*, New York 1961.

¹⁷ D. Skeel, *The Unbearable Lightness of Christian Legal Scholarship*, „Emory Law Journal” 2008, vol. 57, s. 1478.

¹⁸ P. Jenkins, *The New Anti-Catholicism. The Last Acceptable Prejudice*, New York 2003.

nauczania katolickiego postrzegano za instrumentalne podporządkowanie prawa doktrynie religijnej, bardziej zaprzeczające wolności badań naukowych niż będące jej twórczym przejawem.

Katolicka myśl prawnicza stała się przedmiotem nieco szerszego zainteresowania w USA dopiero w ostatnich 40 latach. W 1980 r. australijski filozof prawa, a zarazem wykładowca katolickiego University of Notre Dame Law School, John Finnis, opublikował *Natural law and natural rights*¹⁹. Książka ta, inspirowana poglądami amerykańskiego katolickiego teologa Germaina Griseza, dała początek tzw. „nowej klasycznej teorii prawa naturalnego”, rozwijanej następnie w pracach Roberta P. George’a czy Josepha Boyle’a. Odrzucenie neoscholastycznej wizji jusnaturalizmu uczyniło prawo naturalne na nowo „wyzwaniem” dla liberalnej jurysprudencki. Nowa teoria prawa naturalnego posłużyła Finnisowi np. do obrony katolickiego nauczania w przedmiocie moralności seksualnej. Jednocześnie pojawienie się tej teorii doprowadziło do reformy dotychczasowego neotomistycznego rozumienia prawa naturalnego, np. prace Russella Hittingera czy J. Budziszewskiego.

Zasadniczo katolicką myśl prawniczą w Stanach Zjednoczonych niemal do końca XX w. naznaczały dwie główne prawidłowości. Po pierwsze, sprowadzała się ona do jusnaturalizmu. Wyrazem tego było określenie „katolicka teoria prawa naturalnego”. Przekonanie, iż teoria prawa naturalnego niemal wyczerpuje katolicką jurysprudenckę pozostaje udziałem także nie-katolików. Przykładowo Harold Bermann scharakteryzował paradygmaty katolickiej teorii prawa następująco: „ludzkie prawo jest zakorzenione w naturze wszechświata; swoją postać w pewnym stopniu zawdzięcza prawu naturalnemu objawionemu w dziele stworzenia, Biblii, oraz w ludzkim rozumie i sumieniu; ludzki egoizm i pycha może zrodzić niesprawiedliwe prawa, które są sprzeczne z prawem naturalnym i dlatego powinny być potępione”²⁰.

Po drugie, tak jak i inne religijne perspektywy badania prawa, katolicka myśl prawnicza znajdowała się na peryferiach amerykańskiej jurysprudencki. Marginalizacja religijnej optyki w naukach prawnych pozostaje w związku ze stosunkiem współczesnego liberalizmu politycznego do religii. Stosunek ten wyznaczają doktryna ekskluzywizmu i teza prywatyzacji religii. Ta pierwsza głosi, że w szeroko rozumianej debacie publicznej należy posługiwać się wyłącznie tzw. racjami publicznymi (*public reasons*), czyli argumentami, które każda rozumna osoba jest skłonna zaakceptować. O ile liberalizm ma problem ze zdefiniowaniem argumentów publicznych, o tyle za oczywiste traktuje to, że racje religijne do grona argumentów tego typu się nie zaliczają. Z kolei teza prywatyzacji religii postuluje traktować religię jako sprawę czysto osobistą. Zgodnie z tą tezą nie należy religijnych przekonań wnosić do sfery życia publicznego czy zawodo-

¹⁹ J. Finnis, *Prawa naturalne i uprawnienia naturalne*, Warszawa 2001.

²⁰ H. Berman, *Faith and Order. The Reconciliation of Law and Religion*, Atlanta 1993, s. 142.

wego. U podstaw zarówno doktryny ekskluzywizmu, jak i tezy prywatyzacji religii stoi krytyczny ogląd religii. Liberalizm polityczny postrzega jednostronnie i krzywdząco religię jako nieracjonalny, niezrozumiały dla niewierzących, antydeliberatywny, apodyktyczny i społecznie konfliktogenny system przekonań²¹.

Conditio sine qua non katolickiej teorii prawa jest zakwestionowanie propagowanego przez liberalizm polityczny stanowiska, że partycypowanie w dyskursie publicznym, w tym w dyskursie naukowym, wymaga „zdystansowania się od własnej tożsamości”²². Prawnicy podejmujący się projektu KTP widzą w religii integralną część osoby wierzącej, czynnik konstytuujący jej osobową tożsamość. Religijną wiarę traktują jako sposób życia przenikający całość ludzkiej egzystencji, a nie rodzaj hobby zarezerwowany na czas wolny²³. Czymś naturalnym jest dla nich to, że światopogląd religijny, tak jak każdy inny, promieniuje także na sferę aktywności zawodowej, co jest przejawem nie aberracji, lecz integralności osobistej jednostki.

2. Główne założenia katolickiej teorii prawa

Katolicka teoria prawa w zamierzeniu ma nawiązywać do XX-wiecznej katolickiej amerykańskiej myśli prawniczej, a zarazem stanowić nową jakość w jursprudencji. Dość zgodnie twierdzi się, iż istotną część tej teorii, jeśli nie nawet jej centrum, musi wciąż pozostać koncepcja prawa naturalnego. Prawo naturalne uchodzi za wzorzec dla tworzenia, jak i oceny prawa pozytywnego. Jest ono wypisane na ludzkim sercu, samodowodzące się, poznawalne poprzez rozum, bez konieczności odwoływania się do objawienia²⁴. Wydaje się jednak, że bezcelowe byłoby mówienie o katolickiej teorii prawa jako nowej jakości, gdyby miała ona jedynie dublować dotychczasową katolicką teorię prawa naturalnego.

Jako źródło inspiracji oraz punkt odniesienia dla katolickiej teorii prawa wskazuje się katolickie nauczanie, zarazem będące świadectwem katolickiej antropologii, skoro „każdy system prawny odzwierciedla pewne podstawowe założenia odnośnie do tego, co znaczy być w pełni człowiekiem”²⁵. Rację ma Gregory Kalscheur twierdząc, że „kwestie prawne są w ostateczności kwestiami antropologicznymi”, a przez to „każda refleksja nad tym, jak sprawiedliwie ułożyć po-

²¹ G. Maroń, *Integralność religijna sędziego oraz argumentacja religijna w amerykańskim procesie orzecznictwym*, Rzeszów 2018, s. 55–103.

²² J. Carens, *Culture, Citizenship and Community. A Contextual Exploration of Justice as Evenhandedness*, New York 2000, s. 143. Podzielał pogląd Autora, że „w rzeczywistości konwersacje są najbardziej owocne, gdy ludzie mówią z głębi siebie”.

²³ S. Carter, *Culture of Disbelief. How American Law and Politics Trivialize Religious Devotion*, New York 1994, s. 29.

²⁴ A. Carmella, *A Catholic View of Law and Justice*, [w:] M. McConnell, R. Cochran, A. Carmella (red.), *Christian Perspectives on Legal Thought*, New Haven 2001, s. 269–270.

²⁵ K. Lee, *The Foundations...*, s. 24.

przez prawo międzyludzkie relacje będzie niedostateczna, jeśli nie zakorzeni się jej we właściwym rozumieniu prawdy o osobie ludzkiej²⁶. Katolickie podejście do prawa polega na postrzeganiu go nie za „autonomiczną dyscyplinę, ale ludzką aktywność osadzoną w filozofii, teologii, literaturze, sztuce, muzyce i wielości innych wysiłków badających znaczenie ludzkiej egzystencji²⁷. Podobnie Robert Araujo podnosi, że celem katolickiej teorii prawa jest dążenie do tego, aby prawo stanowione, stosowane i egzekwowane dopełniało prawdę o ludzkiej naturze i ludzkim przeznaczeniu²⁸.

Do najważniejszych paradygmatów katolickiej antropologii zalicza się po pierwsze tezę o przyrodzonej, niestopniowalnej, nienaruszalnej i niezbywalnej godności każdej osoby ludzkiej, w której umocowanie znajdują podstawowe prawa i wolności. Teza ta łączy się z przekonaniem o stworzeniu człowieka przez Boga i na Boże podobieństwo. W człowieku dostrzec można „żyjący obraz samego Boga²⁹.

Po drugie, przyjmuje się niezbędną wspólnotę dla rozwoju człowieka. Stworzenie człowieka na obraz i podobieństwo Boga implikuje to, że ludzka egzystencja jest z natury relacyjna, w wymiarze tak wertykalnym, jak i horyzontalnym. Relacja człowieka z Bogiem znajduje swoją kontynuację w relacji z innymi ludźmi. Człowiek jest odpowiedzialny za pomyślność nie tylko swoją, ale i współobywateli. Jednostka musi przejawiać troskę o dobro powszechne, które jest nie tyle konkurencyjne wobec jej własnego dobra, ale z nim skorelowane. Wspólnotowość ludzkiego bytowania wymaga wypośrodkowania pomiędzy postulatami liberalizmu i komunitaryzmu. Interes jednostki nie może dominować nad interesem społeczeństwa, ale i zaspokajanie interesu wspólnoty nie powinno odbywać się z pogwałceniem praw podstawowych jednostki.

Po trzecie, katolicka teoria prawa za nauczaniem katolickim uznaje pojęcie prawdziwej wolności. Autentyczna wolność jest wolnością do podejmowania wyborów w zgodzie z prawdą. Wolność może osiągnąć swoją pełnię tylko poprzez uznanie prawdy. Nierozzerwalny związek prawdy z wolnością „ma niezwykle doniosłe znaczenie dla życia ludzi na płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej i społeczno-politycznej³⁰. Kościół odrzuca sprowadzanie wolności do tzw. „wolności od”, rozumianej w liberalizmie jako nieskrępowane i pozbawione ingerencji państwa podążanie jednostki za własnymi życiowymi wyborami, niezależnie jakie by one nie były. Tymczasem tylko autentyczna wolność jest powią-

²⁶ G. Kalscheur, *Recovering Self-Evident Truths: Catholic Perspectives on American Law* (review), „Journal of Law and Religion” 2009, vol. 24, s. 739.

²⁷ K. Lee, *The Foundations...*, s. 24.

²⁸ J. Araujo, *An Easter Reflection and Catholic Legal Theory*, <http://www.mirrorofjustice.blogs.com/mirrorofjustice/2008/03/an-easter-refle.html> [dostęp: 19.01.2019]; idem, *The Meaning of Person. A Catholic Legal Perspective*, [w:] R. Rychlak (red.), *American...* s. 83–94.

²⁹ *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, Kielce 2005 (pkt 105).

³⁰ Encyklika papieża Jana Pawła II *Veritatis splendor* z 6 sierpnia 1993 r. (pkt 99).

zana z naturą ludzką i pozwala człowiekowi „za sprawą wyborów, zgodnych z prawdziwym dobrem” na wzrastanie jako osoba³¹. Jak zauważa Jan Paweł II, „totalitaryzm rodzi się z negacji obiektywnej prawdy: jeżeli nie istnieje prawda transcendentna, przez posłuszeństwo której człowiek zdobywa swą pełną tożsamość, to nie istnieje też żadna pewna zasada, gwarantująca sprawiedliwe stosunki pomiędzy ludźmi”³².

Po czwarte, zgodnie z zasadą solidarności człowiek powinien przejawiać miłość wobec innych ludzi. Miłość bliźniego realizuje się zwłaszcza w aktach dobroczynności. Szczególną troską i wsparciem należy objąć ubogich, chorych, starszych, samotnych, osoby prześladowane i społecznie wyalienowane.

W końcu w myśl zasady subsydiarności państwo powinno wspierać obywateli w zaspokajaniu ich potrzeb i rozwiązywaniu problemów, ale nie wyręczać ich w tym i nie narzucać się im. Pomocnictwo ze strony państwa nie może tłumić oddolnych inicjatyw, pozbawiać obywateli należnej im autonomii. Władza ma interweniować, gdy ludzie i ich związki (rodziny, organizacje) nie są w stanie we własnym zakresie podołać określonym zadaniom³³.

W ramach katolickiej teorii prawa wymienione zasady są z różnym stopniem szczegółowości aplikowane i adaptowane do poszczególnych kwestii prawnych. Z transcendentną godnością każdego człowieka łączy się konieczność szacunku dla ludzkiego życia od momentu poczęcia do naturalnej śmierci, czemu przeczy np. prawo do aborcji i eutanazji czy kara śmierci. W godności istoty ludzkiej umocowanie czerpią wszelkie prawa podstawowe jednostki, które władza publiczna ma szanować, a poprzez prawo cywilne uznać i gwarantować³⁴. Powołanie się na prawdę o naturze człowieka dostarcza argumentu na rzecz przykładowo prawa chroniącego ludzkie życie, zakazującego tortur czy definiującego małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny. KTP, broniąc obiektywnej prawdy i autentycznej wolności, sprzeciwia się stanowisku wyrażonemu przez Sąd Najwyższy USA w proaborcyjnym wyroku w sprawie *Planned Parenthood of Southern Pennsylvania v Casey*, zgodnie z którym „W sercu wolności znajduje się prawo do definiowania własnego pojęcia istnienia, znaczenia wszechświata i tajemnicy ludzkiego życia”³⁵. Teza o społecznej naturze człowieka i katolickie rozumienie dobra powszechnego ma swoje przełożenie na postulaty dotyczące polityki podatkowej i karnej w duchu sprawiedliwości dystrybutywnej i retributywnej. Przykazanie miłości bliźniego stanowi źródło wskazań odnośnie do kształtu polityki podatkowej, zdrowotnej, socjalnej czy imigracyjnej państwa. Zasada sub-

³¹ *Kompendium*, op. cit. (pkt 135).

³² Encyklika papieża Jana Pawła II *Centesimus annus* z 1 maja 1991 r. (pkt 44).

³³ Zob. S. Stabile, *Catholic...*, s. 422–426; A. Dulles, *Catholic Social Teaching and American Legal Perspective*, „Fordham Urban Law Journal” 2002, vol. 30, nr 1, s. 280–281.

³⁴ Encyklika papieża Jana XXIII *Pacem in Terris* z 11 kwietnia 1963 r. (pkt 60); Encyklika papieża Jana Pawła II *Evangelium Vitae* z 25 marca 1995 r. (pkt 71).

³⁵ 505 US 833, 851 (1992).

sydiarności służy z kolei katolickim jurystom do oponowania przejawom jurydyzacji różnych aspektów życia obywateli, np. do krytyki nadmiernej ingerencji państwa w proces wychowywania i edukowania dzieci przez rodziców.

O katolickiej teorii prawa można mówić w wymiarze deskryptywnym i normatywnym. Jako teoria opisowa przedstawia stosunek katolickiej tradycji intelektualnej do państwa i prawa oraz rozpoznaje przejawy wpływu tej tradycji na kształt niegdyś lub aktualnie obowiązującego prawa. Obszary badawcze tak rozumianej KTP przynależą do odpowiednio historii myśli politycznoprawnej i historii prawa. W pierwszej z wymienionych perspektyw głównym punktem odniesienia nie jest prawo, lecz doktryna i nauczanie katolickie na temat prawa³⁶. Kolejność ta ulega poniekąd odwróceniu w ramach katolickiej historii prawa, która bada rolę nauczania katolickiego, a w zasadzie szerzej chrześcijaństwa, w ukształtowaniu zachodnich porządków prawnych i ich poszczególnych instytucji³⁷.

Wydaje się, iż szersze zainteresowanie w jursprudencji może wzbudzić normatywna wersja katolickiej teorii prawa, czyli teoria wypowiadająca się w przedmiocie pożądanego prawa, praktyki prawniczej, edukacji prawniczej i prawnoznawstwa. W ramach normatywnie rozumianej KTP wyróżnić można kilka obszarów badawczych.

Pierwszym z nich jest model działalności naukowo-dydaktycznej katolickiego profesora prawa rozpatrywany w kategoriach powołania danego od Boga. Katolicki jurysta to ten, który bada i naucza prawa przez pryzmat swojej wiary i religii, a nie ten, któremu zdarzyło się być katolikiem i jednocześnie prawnikiem. Jak wskazuje Gerald Bradley „dla wszystkich z nas, którzy jesteśmy chrześcijanami, życie naukowca jest naszym powołaniem, naszym wkładem w budowanie Królestwa, naszym udziałem w misji Kościoła”³⁸. Wypełnienie tego powołania nie wyczerpuje się w samym profesjonalizmie. Naukowa refleksja nad prawem – odpowiadająca standardom metodologicznym właściwym dla dyscypliny nauk prawnych – u katolickiego badacza musi łączyć się z ewangelizatorstwem, choć rozumianym inaczej niż w przypadku kapłanów. „Bóg powołał nas, aby służyć innym poprzez dochodzenie do prawdy i komunikowanie poprzez dydaktykę i publikacje tego, czego dowiedzieliśmy się”³⁹. Religia katolickiego profesora prawa nie jest czymś wyłącznie prywatnym, lecz elementem tożsamości przekładającym się na jego aktywność badawczą. „Katolicki uczoney musi być świadomy doniosłości prawd wiary dla kwestii prawnych”⁴⁰.

³⁶ J. Witte, F. Alexander, *The Teachings of Modern Roman Catholicism on Law, Politics and Human Nature*, New York 2007.

³⁷ M. Ariens, *Religion and Roman Catholicism in American Legal History*, [w:] R. Rychlak (red.), op. cit.

³⁸ G. Bradley, *Catholic Faith and Legal Scholarship*, „Journal of Legal Education” 1997, vol. 47, nr 1, s. 13.

³⁹ Ibidem, s. 13.

⁴⁰ Ibidem, s. 17.

Częścią składową katolickiej teorii prawa jest deontologia prawnicza ukierunkowana na pogodzenie integralności zawodowej z religijną integralnością osobistą (*religious lawyering*). Podobnie jak katolicki profesor prawa, także katolicki adwokat, prokurator czy sędzia powinien w swojej praktyce prawniczej rozpoznawać i wypełniać Boże powołanie. Katolicki prawnik nie może traktować swojego życia osobistego i zawodowego jako dwóch autonomicznych i nie powiązanych ze sobą wymiarów egzystencji. Relacja prawnika z Jezusem Chrystusem znajduje swoją kontynuację w relacji z klientem czy podsądnym⁴¹. Dylematy związane z przypadkami konkurencyjności obowiązków prawych i religijnych rozważa się z uwzględnieniem katolickiej doktryny o współdziałaniu w grzechu (w wersji współdziałania formalnego i materialnego) czy instytucji klauzuli sumienia⁴².

Kolejnym zagadnieniem podejmowanym przez katolicką teorię prawa jest akademicka wyższa edukacja prawnicza. Na 206 szkół prawniczych w USA akredytowanych przez American Bar Association aż 29 to szkoły katolickie. Wyzwaniem jest pogodzenie profesjonalizmu z katolicką tożsamością uczelni. Praktyka pokazuje, iż nie jest to zadanie łatwe⁴³. Szkoły prawnicze działające pod auspicjami Kościoła katolickiego niewiele różnią się od uczelni świeckich, często będąc katolickimi jedynie z nazwy. Ich katolickość ogranicza się do kulturowego wymiaru religii, bądź wprost sprowadza się jedynie do ornamentyki i symboliki, np. tradycja tzw. czerwonej mszy świętej czy obecność symbolu krzyża i portretu św. Tomasza More'a na ścianach uczelnianych pomieszczeń.

Bardzo popularne wśród zarządców i wykładowców katolickich szkół prawniczych jest przekonanie, że o katolickiej tożsamości tych uczelni świadczy uwzględnienie w programie nauczania problematyki sprawiedliwości społecznej czy prowadzenie studenckich poradni prawa. Wykłady ze sprawiedliwości społecznej oraz działalność klinik prawniczych są udziałem także świeckich szkół prawniczych. Ponadto hasło „sprawiedliwość społeczna” i „służba publiczna” nierzadko bywa wykorzystywane do propagowania w katolickich szkołach prawniczych poglądów sprzecznych z katolickim nauczaniem np. w kwestii aborcji czy małżeństw jedнопłciowych⁴⁴.

W katolickiej szkole prawniczej katolicka tradycja intelektualna musi znajdować przełożenie przede wszystkim na treść programową wykładów i ćwiczeń

⁴¹ Zob. L. Silecchia, *Pope Francis and the Vocation of the Lawyer. Reflections on Service and Responsibility*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2015, vol. 54, s. 23–54; S. Stabile, *The Practice of Law as Response to God's Call*, „Seattle University Law Review” 2009, vol. 32, s. 389–405; G. Kalscheur, *Catholics in Public Life. Judges, Legislators, and Voters*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2007, vol. 46, nr 2, s. 211–258.

⁴² G. Maroń, *Integralność...*, s. 183–220.

⁴³ A. Hendershott, *Taking the Catholic Out of Catholic Universities*, „City Journal” Autumn 2017.

⁴⁴ R. Araujo, *The Future of (Catholic) Law Schools and Catholic Legal Theory* <https://mirrorofjustice.blogs.com/mirrorofjustice/2011/03/the-future-of-catholic-law-schools-and-catholic-legal-theory.html>; C. Wolfe, *The Ideal of a (Catholic) Law School*, „Marquette Law Review” 1995, vol. 78, nr 2, s. 495.

oraz działalność badawczą wykładowców. Trudno o to przy niedoreprezentowaniu katolików w kadrze profesorskiej oraz „bezobjawowej” wierze nominalnych katolików. W prawniczej edukacji prowadzonej z katolickiej perspektywy nie chodzi naiwnie o zastępowanie aktów normatywnych i sądowych precedensów normami religijnymi czy katolicką doktryną, ale o uwzględnienie tych drugich w krytycznej refleksji nad porządkiem prawnym. Od katolickich szkół prawniczych można też oczekiwać uświadomienia studentom, jak wyznawane przez nich przekonania i wartości religijne inkorporować do praktyki prawniczej w zgodzie z prawem i prawniczą deontologią. Katolicka szkoła prawnicza to wspólnota kierujących się wiarą i rozumem wykładowców, studentów i pracowników administracyjnych. Szkoła taka nie może się wstydzić czy być zażenowana własną religijną tożsamością. Pielęgnowanie, komunikowanie i promowanie tej tożsamości w aktywności naukowej, edukacyjnej, pedagogicznej, formacyjnej czy ewangelizacyjnej powinno odbywać się z uwzględnieniem wskazań konstytucji apostołskiej papieża Jana Pawła II o uniwersytetach katolickich *Ex corde Ecclesiae* z 15 sierpnia 1990 r.⁴⁵

Najszerze pole badań w ramach katolickiej teorii prawa stanowi katolicka perspektywa w odniesieniu do poszczególnych instytucji prawnych czy całych gałęzi prawa. Wydaje się, iż właśnie ta dogmatycznoprawnie sprofilowana KTP będzie zwracać największą uwagę i polemikę reszty jursysprudencji. Nie oznacza to, że katolickie nauczanie w równym stopniu może posłużyć do proponowania rozwiązań normatywnych na gruncie wszystkich szczegółowych nauk prawnych. Inny jest potencjał tego nauczania w stosunku do np. problematyki prawa rodzinnego, a inny w odniesieniu do prawa morskiego czy telekomunikacyjnego. Do dogmatyk podejmujących zagadnienia relewantne także w doktrynie katolickiej należą obok prawa rodzinnego także w szczególności prawo wyznaniowe, prawo karne, prawo cywilne, prawo konstytucyjne, prawo międzynarodowe, prawo pracy i prawo pomocy społecznej. Wraz z rozwojem nauczania Kościoła katolickiego ujawnia ono swoją przydatność w analizowaniu kolejnych gałęzi i działań prawa, także tych dotychczas wydawałoby się będących poza jego zainteresowaniem, jak np. prawo ochrony środowiska czy prawo imigracyjne⁴⁶. W wydanych w ostatnich dwóch dekadach monografiach i artykułach naukowych przybliżono szereg kwestii dogmatycznoprawnych z perspektywy katolickiej, w których nie tylko zestawiono postać obowiązującego prawa z nauczaniem katolickim, ale

⁴⁵ Zob. np. J. Breen, L. Strang, *The Road Not Taken. Catholic Legal Education at the Middle of the Twentieth Century*, „American Journal of Law Legal History” 2011, vol. 51, nr 4, s. 553–637; T. Mengler, *Why Should a Catholic Law School be Catholic?*, „Journal of Catholic Social Thought” 2010, vol. 7, nr 2, s. 211–230.

⁴⁶ Np. M. Scaperlanda, *Immigration Justice. A Catholic Christian Perspective*, „Journal of Catholic Social Thought” 2004, vol. 1, nr 2, s. 535–559; L. Silecchia, *Laudato Si’ and Care for Our Common Home. What Does it Mean for the Legal Profession?*, „Seattle Journal of Environmental Law” 2016, vol. 6, s. 1–12.

także w których autorzy w oparciu o to nauczanie przedstawili propozycje reformy poszczególnych instytucji prawnych⁴⁷.

Naturalnym przedmiotem refleksji katolickiej teorii prawa, tak jak każdej innej szkoły prawniczej, są kwestie podejmowane w ramach ogólnych nauk prawnych. Aspirowanie do miana teorii prawa (kierunku w prawoznawstwie) wymaga ustosunkowania się do zagadnień typowo teoretyczno- i filozoficznoprawnych. Bardzo ważne, ale niewystarczające, jest dalsze naukowe eksplorowanie prawa naturalnego, czy to w wersji neotomistycznej (neoscholastycznej) czy pod postacią nowej teorii prawa naturalnego. Koncepcja jusnaturalizmu nie wyczerpuje teorii i filozofii prawa uprawianych w optyce katolickiej. Nauczanie katolickie może stanowić punkt odniesienia w rozumieniu takich fundamentalnych nie tylko w prawoznawstwie pojęć, jak np. sprawiedliwość, słuszność, osoba, wina, wolność, sumienie, umowa. Zagadnieniami teoretycznoprawnymi, w kontekście których dostrzec można potencjał doktryny katolickiej, są np.: instytucja klauzuli sumienia, rola miłosierdzia w sferze stosunków prawnych, sprawiedliwość naprawcza, moralne granice obowiązywania prawa, wojna sprawiedliwa czy miejsce argumentacji religijnej w procesie tworzenia i stosowania prawa.

Na pograniczu opisowej i normatywnej teorii prawa znajduje się ocena założeń i postulatów istniejących szkół filozoficznoprawnych przez pryzmat ich przystawalności do nauczania katolickiego⁴⁸.

Katolicka teoria prawa jakkolwiek jest projektem prawników, to zarazem ma charakter interdyscyplinarny, coraz bardziej popularny w całej amerykańskiej jurysprudencji⁴⁹. Kwestie jurydyczne są w niej podejmowane z uwzględnieniem dorobku katolickiej filozofii, teologii, nauki społecznej, prawa kanonicznego czy historii kościoła katolickiego.

Susan Stabile podkreśla, iż katolicka teoria prawa nie może być „czysto intelektualnym przedsięwzięciem”. W jej uprawianiu powinno przejawiać się przeżywanie wiary. Zaangażowanie się w ten projekt „musi wyływać z naszej relacji z Chrystusem. Czynimy to jako aspekt naszego uczniostwa, z uwagi na Boże

⁴⁷ Zob. R. Rychlak (red.), op. cit.; M. Scaperlanda, T. Stanton Collett (red.), op. cit.; B. Piatt, *Catholic Legal Perspectives*, Durham 2012; W. Woodyard, C. Marzen, *Is Greed Good? A Catholic Perspective on Modern Usury*, „Brigham Young University Journal of Public Law” 2012, vol. 27, s. 185–227; J. Falvey, *Crime and Punishment. A Catholic Perspective*, „Catholic Lawyer” 2004, vol. 43, nr 1, s. 149–168; D. Morrissey, *The Separation of Church and State: An American-Catholic Perspective*, „Catholic University Law Review” 1997, vol. 47, s. 1–50.

⁴⁸ Zob. M. Sargent, *Utility, the Good and Civic Happiness. A Catholic Critique of Law and Economics*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2005, vol. 44, s. 35–55; G. Garvey, *A Catholic Social Teaching Critique of Law and Economics*, [w:] M. McConnell, R. Cochran, A. Carmella (red.), op. cit., s. 224–240.

⁴⁹ G. Maroń, *Nowy Realizm Prawny*, [w:] M. Król, A. Bartczak, M. Zalewska (red.), *Integracja zewnętrzna i wewnętrzna nauk prawnych*, Łódź 2014, s. 105–106; idem, *Nowy Empiryzm Prawny jako możliwe źródło inspiracji dla Stowarzyszenia Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013, nr 1, s. 81–83.

Królestwo, a nie po to, aby świat był miłszym miejscem [...] Potrzebujemy spotkania z Chrystusem. Bycia z Nim. Potrzebujemy postrzegać Jezusa nie jako «temat» w katolicyzmie». KTP pozwala swoim reprezentantom na zachowanie religijnej integralności w sferze aktywności akademickiej, zgodnie z tym, co postulował papież Paweł VI: „Niechże się więc nie przeciwstawia sobie błędnie czynności zawodowych i społecznych z jednej, a życia religijnego z drugiej strony”⁵⁰. Stabile łączy też z katolicką teorią prawa apostołstwo. Jej zdaniem KTP „głosi Ewangelię w dzisiejszym świecie” zgodnie z wezwaniem Chrystusa „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody” (Mt 28: 19)⁵¹. W ten sposób katolicy juryści czynią zadość również słowom papieża Franciszka: „Głoszenie orędzia ewangelicznego różnym kulturom pociąga za sobą także głoszenie kierowane do kręgów intelektualnych: przedstawiciele wolnych zawodów, naukowców i środowisk akademickich”⁵².

Krzyżowanie się wymiaru intelektualnego z duchowym i apostołskim w istotnym stopniu determinuje, kto może zaangażować się w katolicką teorię prawa. O ile jej uprawianie w wersji teorii opisowej (katolicka historia myśli politycznoprawnej i katolicka historia prawa) może być udziałem także niekatolików, o tyle w wersji normatywnej wydaje się predysponować uczonych nie tylko formalnie należących do Kościoła katolickiego, ale i utożsamiających się z jego doktryną i nauczaniem.

3. Problem tożsamości katolickiej teorii prawa

Katolicka teoria prawa jest bardziej pluralistyczna niż monolityczna. Ogólna zgoda co do tego, że myśl katolicka może i powinna być odzwierciedlona w prawie i prawoznawstwie, nie przekłada się na pełny konsensus w przedmiocie zarówno poszczególnych kwestii teoretyczno- i filozoficznoprawnych, jak i dogmatycznoprawnych. Niejednolitość w podejściu do zagadnień jurydycznych jest tylko jedną z odsłon sporu o zgodność tradycji katolickiej ze współczesną liberalną demokracją i kulturą. O ile jedni uważają katolika za pielgrzyma na obcym i wrogim sobie łądzie, o tyle inni żywią przekonanie, że wartości katolickie to wciąż jeden z fundamentów liberalnego państwa i społeczeństwa.

Wielość i konkurencyjność stanowisk zajmowanych w katolickiej teorii prawa w odniesieniu do poszczególnych zagadnień nie jest niczym niezwykłym w jurysprudenji i czymś *per se* złym. Niejednolitość znamionuje wiele innych szkół filozoficz-

⁵⁰ Konstytucja duszpasterska papieża Pawła VI *Gaudium et Spes* z 7 grudnia 1965 r. (pkt 43).

⁵¹ S. Stabile, *Evangelii Gaudium and Catholic Legal Theory*, <https://susanstabile.com/wp-content/uploads/2015/03/Evangelii-Gaudium-and-Catholic-Legal-Theory.pdf> [dostęp: 19.01.2019].

⁵² Adhortacja apostołska Papieża Franciszka *Evangelii gaudium* z 24 listopada 2013 r. (pkt 132). Por. L. Silecchia, „A Witness First Lives the Life He Proposes”. *Evangelization and the Catholic Lawyer*, <http://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1931&context=scholar> [dostęp: 19.01.2019].

noprawnych. Pluralizm poglądów świadczy o wolności akademickiej i naukowej. Mnogość ocen i postulatów prezentowanych w ramach KTP na różne kwestie prawne bierze się z tego, że nauczanie katolickie nie narzuca tylko jednego dopuszczalnego systemu politycznego, filozoficznego, ekonomicznego czy prawnego⁵³.

Nie oznacza to jednak *a contrario*, że w ramach katolickiej teorii prawa można głosić jakiegokolwiek poglądy na dane zagadnienie. Przejawem intelektualnej schizofrenii byłoby akceptowanie pod szyldem tej teorii stanowisk i postulatów będących w radykalnej opozycji do jednoznacznego oficjalnego nauczania Kościoła katolickiego. KTP nie ma służyć relatywizacji nauczania katolickiego, ale jest obliczona na twórcze czerpanie z niego w refleksji nad prawem. Nie tyle rozmyciem tożsamości, co jej zaprzeczeniem byłoby partycypowanie w ramach tej teorii jurystów będących katolikami „dysydentami” czy „progresywnymi”⁵⁴. Antycypowanie „katolickiej perspektywy” w podejściu do prawa suponuje potrzebę bycia „wiernym Chrystusowi i jego Kościołowi”⁵⁵.

Egzemplifikacją rozmywania nauczania Kościoła katolickiego przez osoby zaangażowane w katolicką teorię prawa jest ambiwalentny stosunek do kwestii prawnej regulacji aborcji. Przykładowo Susan Stabile, opowiadając się za tzw. realistycznym podejściem do przerywania ciąży, akceptuje aktualny stan prawny w Stanach Zjednoczonych, w którym uznaje się powszechne prawo do aborcji. Według niej gwarancja dalszej prawnej dopuszczalności aborcji ma szansę uświadomić przedstawicielom *pro-choice*, że aborcja to „tragiczny wybór”. Dzięki temu zwolennicy, jak i przeciwnicy legalności aborcji w rezultacie będą rzekomo mogli razem uczynić ją bezpieczną i rzadką. Prawny zakaz aborcji byłby jej zdaniem nieskuteczny i kontrproduktywny. W opinii Stabile katolicka koncepcja godności człowieka przemawia za uznaniem, że godności kobiety przeczy „zmuszanie jej do donoszenia ciąży, co najmniej wówczas, gdy okoliczności ciąży są takie, że trudno byłoby kobiecie przyjąć z miłością dziecko do swego życia”, np. jeśli „kobieta odczuwa niezdolność do poradzenia sobie z niechcianą ciążą z powodu sytuacji ekonomicznej”⁵⁶. Nie sposób uznać powyższej aprobaty prawa zezwalającego na swobodne uśmiercenie dziecka poczętego za element czy przejaw „katolickiej” teorii prawa.

Dochodzenie w ramach katolickiej teorii prawa do wniosków będących zaprzeczeniem nauczania katolickiego stawia w wątpliwość zasadność etykietowa-

⁵³ M. Scaperlanda, T. Collett, *Introduction*, [w:] M. Scaperlanda, T. Collett (red.), op. cit., s. 12; G. Bradley, *Foreword*, [w:] R. Rychlak (red.), op. cit., s. XIII.

⁵⁴ M. Scaperlanda, *Reflections on the Catholic Legal Theory project on the 5th Anniversary of MOJ*, <https://mirrorofjustice.blogs.com/mirrorofjustice/2009/01/reflections-on-the-catholic-legal-theory-project-on-the-5th-anniversary-of-moj.html> [dostęp: 19.01.2019].

⁵⁵ *Law from a Catholic Lens. Kevin Lee on the Church and Legal Culture*, <https://zenit.org/articles/law-from-a-catholic-lens/> [dostęp: 19.01.2019].

⁵⁶ S. Stabile, *An Effort to Articulate a Catholic Realist Approach to Abortion*, „University of St. Thomas Law Journal” 2010, vol. 7, nr 2, s. 351.

nia takiej teorii mianem katolickiej. W KTP nie chodzi o to, aby poszczególne rozwiązania prawne przedstawiać każdorazowo jako złe, gdyż opozycyjne wobec oficjalnego nauczania Kościoła, ale złe, bo zaprzeczające obiektywnej prawdzie o człowieku – prawdzie, którą Kościół w swoim nauczaniu artykułuje i broni. O swoistym zgorzeniu w środowisku katolickim można mówić, jeśli autorzy identyfikujący się z katolicką teorią prawa opowiadają się za prawną afirmacją „działań ze swej istoty złych czy wysoce niemoralnych”⁵⁷.

Uprawianie nauki prawa z perspektywy katolickiej nie musi negować właściwie rozumianej wolności akademickiej. Granicę tej wolności wyznaczają bowiem „wymogi prawdy i dobra wspólnego”. Kierowanie się doktryną katolicką w działalności naukowej nie jest więc intelektualnym ubezwłasnowolnieniem naukowca, uczynieniem z niego bezrefleksyjnego apologety tej doktryny. Profesor prawa zaangażowany w KTP musi „działać w sposób ściśle naukowy i krytyczny”⁵⁸. Wierność katolickiej doktrynie nie oznacza opowiadania się za prawnym zakazem wszystkiego tego, co grzeszne. Zważywszy na zakres wymagań etyki chrześcijańskiej (por. Mt 5: 21–48), jej bezwyjątkowe wymuszanie prawem jest nie tylko niemożliwe, ale i niepożądane.

Wpisane w chrześcijaństwo apostołstwo wymaga unikania przez reprezentantów katolickiej teorii prawa postawy izolacjonizmu i samoalienacji. Troska o własną rozpoznawalną tożsamość nie uzasadnia wycofywania się z akademickiej debaty. W przeciwnym wypadku osoby skupione wokół KTP stworzyłyby swoiste „towarzystwo wzajemnej adoracji” czy „intelektualne getto”. Zadaniem katolickich jurystów jest uczestniczenie w pluralistycznej kulturze, także tej prawnej, aby ją zmieniać na lepsze, a nie wycofywać się z niej. Uprawianie nauki zakłada polemiczną konwersację z osobami prezentującymi poglądy inne od naszych własnych podczas konferencji naukowych czy na łamach monografii i artykułów naukowych.

Szacunek dla osób reprezentujących konkurencyjne poglądy i uczestniczenie z nimi w naukowym dyskursie na partnerskich zasadach nie może jednak hołdować postmodernistycznemu paradygmatowi o nieistnieniu obiektywnej prawdy. W działalności naukowej nie wolno w imię złe pojmowanej tolerancji i szacunku przyjmować, że wszystkie poglądy są jednakowo wartościowe i trafne⁵⁹. Z wymogu poszukiwania i głoszenia obiektywnej prawdy nie można zrezygnować, gdyż – jak zauważa Jan Paweł II – wizja w której „każdy człowiek staje wobec własnej prawdy, różnej od prawdy innych” prowadzi do „zaprzeczenia samej idei natury ludzkiej”⁶⁰.

⁵⁷ J. Breen, L. Strang, *A Brief History of American Catholic Legal Education. The Arc of an Uncertain Identity*, [w:] R. Rychlak (red.), op. cit., s. 39.

⁵⁸ *Ex Corde Ecclesiae* (pkt 12 i 29 oraz art. 2.5).

⁵⁹ D. DeWolf, R. Araujo, *And God's Justice Shall Become Ours. Reflections on Teaching Law in a Catholic University*, „Regent University Law Review” 1999, vol. 11, s. 47–48.

⁶⁰ *Veritatis Splendor* (pkt 32).

Zadaniem katolickiej teorii prawa jest komunikowanie, wyjaśnianie i przekonywanie do katolickiej perspektywy przedstawicieli świeckiej jurysprudencji. Naukowcy nie wolno „szukać ucieczki przed innymi w swojej prywatnej wygodzie lub w ścisłym kręgu najbliższych”. Przedstawiciele KTP powinni ze swoimi twierdzeniami, ocenami i postulatami wyjść do osób z zewnątrz, tłumacząc im te kwestie, które dla katolików wydają się samodowodzące. „Musimy więc być realistami i nie traktować jako pewnik, że nasi rozmówcy znają pełne tło tego, co mówimy”. Nie należy przy tym zrażać się w przypadku bycia niezrozumianym, wyśmianym czy spotykając się z „niesprawiedliwą agresją lub niewdzięcznością”⁶¹.

Ewentualne niepozyskanie przez katolicką teorię prawa szerszego uznania w środowisku prawniczym nie podważa celowości jej kontynuowania. KTP jest bowiem ważna także – a może przede wszystkim – dla katolików i katolickich jurystów⁶².

Katolicka teoria prawa nie rości sobie ambicji do zajęcia stanowiska we wszystkich prawnie relewantnych kwestiach, zwłaszcza tych dogmatycznoprawnych. Wydaje się, że zakres przedmiotowy tej teorii będzie dotyczył zagadnień, na gruncie których prawo tematycznie krzyżuje się z nauczaniem katolickim. Nadużyciem byłoby omawianie danej instytucji prawnej z użyciem pozorowanej czy powierzchownej religijnej narracji w sytuacji, gdy narracja ta nic nie wnosiłaby do rozumienia tej instytucji, mając ornamentacyjny i redundantny charakter.

Nie należy też antycypować każdorazowej unikalności formułowanych w ramach katolickiej teorii prawa wniosków, ocen i postulatów w poszczególnych prawnie doniosłych kwestiach. Niejednokrotnie będą one zbieżne z tymi wyrażanymi przez reprezentantów konkurencyjnych szkół prawniczych. Z drugiej jednak strony tożsamość KTP staje się wątpliwa, jeśli tak na poziomie formułowanych twierdzeń, jak i ich uzasadnienia teoria ta miałaby się nie różnić od konwencjonalnej jurysprudencji. Można oczekiwać, iż katolickość tej teorii znajdzie swój wyraz zwłaszcza w zastosowanej argumentacji odwołującej się do Pisma Świętego, intelektualnej katolickiej tradycji oraz dokumentów Magisterium Kościoła.

Zastrzeżenia budzi w związku z tym stanowisko Roberta Vischera, dziekana katolickiej St. Thomas University School of Law i przedstawiciela KTP, o potrzebie unikania sięgania przez katolickiego jurystę do argumentacji religijnej i celowości operowania wyłącznie argumentami świeckimi. Vischer przekonuje, że racje religijne są nie tylko nieprzekonujące dla osób spoza danej tradycji religijnej, ale wręcz *a priori* czynią te osoby sceptycznymi wobec konkluzji tego typu argumentów. Wykorzystywanie katolickiej retoryki w debacie naukowej

⁶¹ *Evangelii Gaudium* (pkt 88, 34 i 91). S. Stabile, *Evangelii Gaudium and Catholic Legal Theory*, <http://susanstabile.com/files/2015/03/Evangelii-Gaudium-and-Catholic-Legal-Theory.pdf> [dostęp: 19.01.2019].

⁶² D. Schraub, *Why Catholic Legal Theory?*, <http://dsadevil.blogspot.com/2006/08/why-catholic-legal-theory.html> [dostęp: 19.01.2019].

czy szerzej w dyskursie politycznym istotnie utrudnia jego zdaniem pozyskanie akceptacji dla formułowanych w ten sposób twierdzeń. Powołanie się na Pismo Święte, prawo naturalne czy encyklikę papieża stawia mur pomiędzy katolikami a pozostałymi obywatelami. W ocenie Vischera posługiwanie się w ramach KTP religijnie naznaczonym językiem jest kontrproduktywne. Głoszenie prawdy o naturze człowieka i jej prawnych implikacjach powinno odbywać się w języku religijnie neutralnym, gdyż w przeciwnym wypadku zawęży się pole możliwej konwersacji, wznosi bariery pomiędzy uczestnikami debaty⁶³.

Stanowisko Vischera nie jest szczególnie oryginalne, będąc powieleniem Rawlowskiego postulatu translacji argumentów religijnych na tzw. argumenty publiczne⁶⁴. Krytycznie należy odnieść się do katolickiej teorii prawa podporządkowanej jedynie argumentacyjnemu pragmatyzmowi. Teoria ta musi pełnić także rolę klaryfikacyjną, tj. wyjaśniać i eksponować wpływ prawd wiary i katolickiego nauczania w dojściu do określonych ocen, wniosków i postulatów. W ujęciu Vischera „katolickość” w katolickiej teorii prawa wydaje się być czymś wstydlivym czy swoistym balastem. Stanowisko takie stoi w opozycji do wspomnianego powyżej apostołskiego wymiaru KTP.

Wbrew postulatowi Vischera katolicka teoria prawa, nie rezygnując ze swej religijnej tożsamości, wciąż może być atrakcyjna dla niekatolików. Michael Scaperlanda i Teresa Stanton Collett trafnie podnoszą, że KTP jest „katolicka” w sensie oparcia się na nauczaniu Kościoła katolickiego, a jednocześnie „katolicka” w sensie odwoływania się do uniwersalnych prawd dostępnych wszystkim poprzez rozum i doświadczenie⁶⁵.

Katolicka teoria prawa, aspirując do bycia pełnoprawną szkołą filozoficzno-prawną, powinna legitymować się rozpoznawalną ontologią, epistemologią, aksjologią i metodologią prawa pozytywnego. Na chwilę obecną w kwestii tej można zaobserwować pewien deficyt. Za niewystarczające należy uznać przywoływanie ogólnych zasad katolickiej nauki społecznej bez poddawania ich pewnemu dostatecznemu jurydycznemu sprofilowaniu czy skonkretyzowaniu. Uwagi formułowane pod szyldem KTP o charakterze teoretyczno- i filozoficzno-prawnym bywają powierzchowne i dobrze znane już w konwencjonalnej jurysprudencji. Przykładem może być rozdział autorstwa Roberta P. George’a zatytułowany „Filozofia prawa” zamieszczony we wspomnianej powyżej monografii *American Law from a Catholic Perspective: Through a Clearer Lens*. Opracowanie to w zasadzie sprowadza się do charakterystyki i syntezy poglądów Olivera Wendella Holmsa, a w mniejszym stopniu streszczenia poglądów Herberta Harta i Ronalda Dworkina. Od jednego z najbardziej rozpoznawalnych katolickich pro-

⁶³ R. Vischer, *When Is a Catholic Doing Legal Theory Doing „Catholic Legal Theory?”*, „Seton Hall Law Review” 2010, vol. 40, nr 3, s. 845–859.

⁶⁴ J. Rawls, *The Idea of Public Reason Revisited*, „University of Chicago Law Review” 1997, vol. 64, nr 3, s. 776.

⁶⁵ M. Scaperlanda, T. Collett, *Introduction...*, s. 2.

fesorów prawa w USA można było oczekiwać znacznie więcej, aniżeli zreferowania założeń realizmu prawnego i pozytywizmu prawnego. Czytelnik z artykułu tego raczej nie dowie się o tym, co znamionuje filozofię prawa aspirującą do bycia filozofią prawa „z katolickiej perspektywy”. Wypada zgodzić się z Kevinem Lee, iż katolicka teoria prawa potrzebuje bardziej rozwiniętej katolickiej teologii kultury. Uprzednie ustosunkowanie się do kwestii roli kultury w moralnej formacji oraz miejsca systemu prawnego w kształtowaniu kultury uczyni łatwiejszym udzielanie odpowiedzi na podstawowe zagadnienia prawne⁶⁶.

Cechą znamionną katolickiej teorii prawa jest powiązanie prawa z triadą współzależnych pojęć: prawda, sprawiedliwość, moralność. W ten sposób omawiana teoria nawiązuje do „społecznej nauki Kościoła, której światłem jest właśnie prawda, celem sprawiedliwość, a główną siłą miłość”⁶⁷. Działalność naukowo-badawcza w ramach KTP musi być determinowana tym, „co jest prawdziwe, co godne, co sprawiedliwe” (Flp 4: 8).

KTP nie może przyjmować reguły *iustum, quia iussum*⁶⁸. Sprawiedliwość nie jest bowiem zgodnością z litera ustawy, lecz syntezą godności, wolności i dobroczynności⁶⁹. Prawo sprawiedliwe to takie, które szanuje przyrodzone uprawnienia jednostki i służy dobru wspólnemu⁷⁰. Pełni ono nie tylko funkcję represyjną i regulacyjną, ale także pedagogiczną i epideiktyczną. Uczy i inspiruje ludzi poprzez wyrażanie i afirmowanie pewnych wartości. Prawa nie należy sprowadzać do jedynie barometru, który raczej odzwierciedla niż zmienia wartości definiujące kulturę. Co prawda polityka i ekonomia są wtórne wobec kultury, ale koniecznej reformy prawa nie można uzależniać od dokonania się transformacji kulturowej⁷¹. Jak trafnie postuluje kardynał Francis George, nie wolno nam czekać na zmianę serc przed zmianą praw. Obie rzeczy należy czynić równolegle, uznając że sprawiedliwe i moralne prawa pomagają ukształtować dobre serca, a niesprawiedliwe prawa stoją na przeszkodzie każdemu wysiłkowi w urzeczywistnianiu ewangelii życia⁷².

Kwestia związków prawa z moralnością jest jedną z najbardziej fundamentalnych, a zarazem najbardziej spornych w myśli prawniczej. Nie ma łatwych od-

⁶⁶ K. Lee, *The Collapse of Fact/Value Dichotomy. A Brief for Catholic Legal Scholars*, „Journal of Catholic Social Thought” 2004, vol. 1, nr 2, s. 685–706. Autor proponuje sięgnięcie do myśli Jana Pawła II, zwłaszcza encyklik *Fides et Ratio* i *Veritatis Splendor* oraz konstytucji apostołskiej *Ex Corde Ecclesiae*.

⁶⁷ Encyklika papieża Jana XXIII *Mater et Magistra* z 15 maja 1961 r. (pkt 226).

⁶⁸ P. McKinley Brennan, *Law in a Catholic Framework*, [w:] J. Piderit, M. Morey (red.), *Teaching the tradition. Catholic themes in academic disciplines*, New York 2012, s. 437–455.

⁶⁹ L. Silecchia, *On Doing Justice & Walking Humbly with God: Catholic Social Thought on Law as a Tool for Building Justice*, „The Catholic University of America Law Review” 1997, vol. 46, nr 4, s. 1168.

⁷⁰ Por. Katechizm Kościoła Katolickiego (art. 1807).

⁷¹ J. Breen, *Modesty and Moralism. Justice, Prudence, and Abortion – A Reply to Skeel & Stuntz*, „Harvard Journal of Law & Public Policy” 2008, vol. 31, nr 1, s. 262–263.

⁷² F. George, *Law and Culture*, „Ave Maria Law Review” 2003, vol. 1, s. 10.

powiedzi na pytania o optymalny stopień prawnej pozytywizacji norm moralnych czy o warunki utraty mocy obowiązującej przez niemoralne prawo⁷³. Nauczanie katolickie eksponując konieczną relację prawa i moralności, zarazem wskazuje na ich nietożsamość. „Nie ulega wątpliwości, że zadanie prawa cywilnego jest inne niż prawa moralnego, a zakres jego oddziaływania węższy”⁷⁴.

Próbie wyznaczenia tego zakresu podjęło się środowisko prawników skupionych wokół KTP. We wspólnym manifestie katolickich i ewangelikańskich profesorów prawa z 2013 r. wskazano, że prawo ludzkie „powinno być aktem rozumu w zgodzie z Boskim moralnym prawem wypisanym na ludzkim sercu i objawionym w Biblii (Rz 2: 14–16). Jego treść powinna być ukształtowana przez dobro powszechne i służyć dobru powszechnemu. Uznajemy, że większość ludzkiego prawa jest rezultatem ludzkiego dookreślenia i uszczegółowienia, a nie bezpośredniej implementacji prawa naturalnego czy objawionego. Istotne powiązanie prawa z rozumem wymaga, aby funkcjonariusze tworzący i stosujący prawo podejmowali decyzje legalne z perspektywy Bożego prawa, w służbie wspólnoty, a nie egoistycznego interesu, oraz aby kierowali się rozsądkiem – będącym rezultatem poznania działania prawa oraz procedur prawnych i kontekstu faktycznego, w którym ich rozstrzygnięcia będą funkcjonować – i należyta starannością. Prawo niezaprzeczalnie pełni rolę niesienia pomocy kobietom i mężczyznom w prowadzeniu moralnie wartościowego życia. Przekroczyłoby swoją kompetencję, próbując wymagać każdej cnoty czy zakazywać każdej wady. Efektywność ludzkiego prawa zależy od jego dopasowania do konkretnej wspólnoty, dla której zostało ogłoszone”⁷⁵.

Podsumowanie

Katolicka teoria prawa nie jest teorią „stronniczą” na tle innych rzekomo „neutralnych”, „obiektywnych” i „racjonalnych” szkół filozoficznoprawnych. Religijna perspektywa naznaczająca KTP nie czyni jej teorią nienaukową. Żadna z istniejących teorii prawa uznawanych w jurejurisprudencji nie odpowiada standardom naukowości w rozumieniu scjentyzmu. Ich podbudową jest określona wizja człowieka, społeczeństwa i świata. Wszystkie one posiadają wymiar kulturowy, a zatem znajdują się pod wpływem oddziaływania różnych filozofii, światopoglądów, ideologii. Katolicka teoria prawa nie różni się pod tym kątem od np. pozytywizmu prawnego, ekonomicznej analizy prawa czy feministycznej jurejurisprudencji.

⁷³ Por. *Pacem in terris* (pkt 51).

⁷⁴ *Evangelium Vite* (pkt 71).

⁷⁵ *Evangelicals and Catholics Together on Law. The Lord of Heaven and Earth. A Joint Statement by Evangelical and Catholic Legal Scholars*, „Journal of Christian Legal Thought” 2013, vol. 3, nr 1, s. 2–10.

Celowość kontynuowania katolickiej teorii prawa zależy od tego, na ile poważnie osoby zaangażowane w ten projekt będą traktowały deklarowane źródło inspiracji i punkt odniesienia w postaci Pisma Świętego, katolickiej Tradycji oraz dokumentów Magisterium Kościoła. Przedstawiciele KTP w czynionych ocenach prawa i postulatach jego reformy powinni kierować się przede wszystkim kryterium prawdy. Muszą „mieć odwagę głoszenia prawd niewygodnych, które nie schlebają opinii publicznej, lecz są niezbędne ze względu na potrzebę obrony autentycznego dobra społeczeństwa”. Prawda stanowi bowiem „fundamentalną wartość, bez której nie może istnieć wolność, sprawiedliwość i godność człowieka”⁷⁶. Wzgląd na prawdę wyklucza postawę konformistyczną, unikającą krytyki współczesnej kultury i będącego jej wyrazem prawa. Katolicka teoria prawa nie może ulec pokusie mimesis wobec konwencjonalnej jurysprudencji, nawet jeśliby ceną zachowania i eksponowania własnej tożsamości miało być zajmowanie niszowego miejsca w amerykańskiej nauce prawa. Brak autentyczności, wyrazistości, radykalizmu oraz laksyzm w podejściu do katolickiego nauczania stawiałyby w wątpliwość zasadność dalszego rozwijania KTP (por. Ap 3: 16)⁷⁷.

Katolicka teoria prawa ma szansę wzbogacić nie tylko amerykańską jurysprudencję, jeśli tytułowy przymiotnik nie będzie jedynie pustym hasłem, lecz emanacją bogatej katolickiej tradycji intelektualnej rzeczywistości – a nie tylko deklaratywnie – uwzględnionej w naukowej refleksji nad obowiązującym i pożądanym prawem.

Bibliografia

Literatura

- Araujo R., *The Meaning of Person. A Catholic Legal Perspective*, [w:] R. Rychlak (red.), *American Law from a Catholic Perspective. Through a Clearer Lens*, Lanham 2016.
- Ariens M., *Religion and Roman Catholicism in American Legal History*, [w:] R. Rychlak (red.), *American Law from a Catholic Perspective. Through a Clearer Lens*, Lanham 2016.
- Berman H., *Faith and Order. The Reconciliation of Law and Religion*, Atlanta 1993.
- Bradley G., *Catholic Faith and Legal Scholarship*, „Journal of Legal Education” 1997, vol. 47, nr 1.
- Bradley G., *Foreword*, [w:] R. Rychlak (red.), *American Law from a Catholic Perspective. Through a Clearer Lens*, Lanham 2016.

⁷⁶ *Ex Corde Ecclesiae* (pkt 4 i 31).

⁷⁷ Podobnie M. Tushnet, *Distinctively Christian Perspectives on Legal Thought?*, „Michigan Law Review” 2003, vol. 101, s. 1868; W. Stuntz, *Christian Legal Theory*, „Harvard Law Review” 2003, vol. 116, nr 6, s. 1709.

- Breen J., *Modesty and Moralism. Justice, Prudence, and Abortion – A Reply to Skeel & Stuntz*, „Harvard Journal of Law & Public Policy” 2008, vol. 31, nr 1.
- Breen J., Stang L., *A Brief History of American Catholic Legal Education. The Arc of an Uncertain Identity*, [w:] *American Law from a Catholic Perspective. Through a Clearer Lens*, Lanham 2016.
- Breen J., Stang L., *The Forgotten Jurisprudential Debate. Catholic Legal Thought’s Response to Legal Realism*, „Marquette Law Review” 2015, vol. 98, nr 3.
- Breen J., Stang L., *The Road Not Taken. Catholic Legal Education at the Middle of the Twentieth Century*, „American Journal of Law Legal History” 2011, vol. 51, nr 4.
- Courtney Murray J., *We Hold These Truths. Catholic Reflections on the American Proposition*, New York 1961.
- Carens J., *Culture, Citizenship and Community. A Contextual Exploration of Justice as Evenhandedness*, New York 2000.
- Carmella A., *A Catholic View of Law and Justice*, [w:] M. McConnell, R. Cochran, A. Carmella (red.), *Christian Perspectives on Legal Thought*, New Haven 2001.
- Carter S., *Culture of Disbelief. How American Law and Politics Trivialize Religious Devotion*, New York 1994.
- Clark S., Van Wagoner R., *Christ and the Constitution. Toward a Mormon Jurisprudence*, „Dialogue” 1989, vol. 22, nr 3.
- DeWolf D., Araujo R., *And God’s Justice Shall Become Ours. Reflections on Teaching Law in a Catholic University*, „Regent University Law Review” 1999, vol. 11.
- Dulles A., *Catholic Social Teaching and American Legal Perspective*, „Fordham Urban Law Journal” 2002, vol. 30, nr 1.
- Evangelicals and Catholics Together on Law. The Lord of Heaven and Earth. A Joint Statement by Evangelical and Catholic Legal Scholars*, „Journal of Christian Legal Thought” 2013, vol. 3, nr 1.
- Falvey J., *Crime and Punishment. A Catholic Perspective*, „Catholic Lawyer” 2004, vol. 43, nr 1.
- Friedmann W., *Legal Theory*, London 1953.
- Garvey G., *A Catholic Social Teaching Critique of Law and Economics*, [w:] M. McConnell, R. Cochran, A. Carmella (red.), *Christian Perspectives on Legal Thought*, New Haven 2001.
- George F., *Law and Culture*, „Ave Maria Law Review” 2003, vol. 1.
- Hammond J., *Protestant Legal Theory ? Apology and Objections ?*, „Journal of Law and Religion” 2017, vol. 32, nr 1.
- Hendershott A., *Taking the Catholic Out of Catholic Universities*, „City Journal” Autumn 2017.

- Jenkins P., *The New Anti-Catholicism. The Last Acceptable Prejudice*, New York 2003.
- Kalscheur G., *Catholics in Public Life. Judges, Legislators, and Voters*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2007, vol. 46, nr 2.
- Kalscheur G., *Recovering Self-Evident Truths. Catholic Perspectives on American Law* (review), „Journal of Law and Religion” 2009, vol. 24.
- Kennedy D., Fisher W. (red.), *The Canon of American Legal Thought*, Princeton – Oxford 2006.
- Lee K., *The Collapse of Fact/Value Dichotomy. A Brief for Catholic Legal Scholars*, „Journal of Catholic Social Thought” 2004, vol. 1, nr 2.
- Lee K., *The Foundations of Catholic Legal Theory. A Primer*, [w:] M. Scaperlanda, T. Stanton Collett (red.), *Recovering Self-Evident Truths. Catholic Perspectives on American Law*, Washington 2007.
- Levine S., *RLT. A Preliminary Examination of Religious Legal Theory as a Movement*, „St. John’s Law Review” 2011, vol. 85, nr 2.
- Maroń G., *Chrześcijańska teoria prawa jako kierunek we współczesnej myśli prawniczej*, [w:] J. Olszewski, Ł. Błaszczak, R. Morek (red.), *Arbitraż i mediacja – perspektywy prywatnoprawna i publicznoprawna. Między teorią a praktyką. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jana Łukasiewicza*, Rzeszów 2018.
- Maroń G., *Feministyczna jurysprudencja jako współczesna szkoła prawnicza*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2014, nr 14.
- Maroń G., *Integralność religijna sędziego oraz argumentacja religijna w amerykańskim procesie orzecznym*, Rzeszów 2018.
- Maroń G., *Nowy Empiryzm Prawny jako możliwe źródło inspiracji dla Stowarzyszenia Badań nad Źródłami i Funkcjami Prawa*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2013, nr 1.
- Maroń G., *Nowy Realizm Prawny*, [w:] M. Król, A. Bartczak, M. Zalewska (red.), *Integracja zewnętrzna i wewnętrzna nauk prawnych*, Łódź 2014.
- McKinley Brennan P., *Law in a Catholic Framework*, [w:] J. Piderit, M. Morey (red.), *Teaching the tradition. Catholic themes in academic disciplines*, New York 2012.
- Mengler T., *Why Should a Catholic Law School be Catholic?*, „Journal of Catholic Social Thought” 2010, vol. 7, nr 2.
- Morrissey D., *The Separation of Church and State. An American-Catholic Perspective*, „Catholic University Law Review” 1997, vol. 47.
- Pavcnik M., Wolcher L., *A Dialogue on Legal Theory between a European Legal Philosopher and His American Friend*, „Texas International Law Journal” 2000, vol. 35, nr 3.
- Piatt B., *Catholic Legal Perspectives*, Durham 2012.
- Rawls J., *The Idea of Public Reason Revisited*, „University of Chicago Law Review” 1997, vol. 64, nr 3.

- Sargent M., *Utility, the Good and Civic Happiness. A Catholic Critique of Law and Economics*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2005, vol. 44.
- Scaperlanda M., *Immigration Justice. A Catholic Christian Perspective*, „Journal of Catholic Social Thought” 2004, vol. 1, nr 2.
- Scaperlanda M., Stanton Collett T., *Introduction*, [w:] M. Scaperlanda, T. Stanton Collett (red.), *Recovering Self-Evident Truths. Catholic Perspectives on American Law*, Washington 2007.
- Silecchia L., *Laudato Si’ and Care for Our Common Home. What Does it Mean for the Legal Profession?*, „Seattle Journal of Environmental Law” 2016, vol. 6.
- Silecchia L., *Pope Francis and the Vocation of the Lawyer. Reflections on Service and Responsibility*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2015, vol. 54.
- Silecchia L., *On Doing Justice & Walking Humbly with God. Catholic Social Thought on Law as a Tool for Building Justice*, „The Catholic University of America Law Review” 1997, vol. 46, nr 4.
- Skeel D., *The Unbearable Lightness of Christian Legal Scholarship*, „Emory Law Journal” 2008, vol. 57.
- Stabile S., *An Effort to Articulate a Catholic Realist Approach to Abortion*, „University of St. Thomas Law Journal” 2010, vol. 7, nr 2.
- Stabile S., *Catholic Legal Theory*, „Journal of Catholic Legal Studies” 2005, vol. 44.
- Stabile S., *The Practice of Law as Response to God's Call*, „Seattle University Law Review” 2009, vol. 32.
- Stuntz W., *Christian Legal Theory*, „Harvard Law Review” 2003, vol. 116, nr 6.
- Tushnet M., *Distinctively Christian Perspectives on Legal Thought?*, „Michigan Law Review” 2003, vol. 101.
- Vischer R., *When Is a Catholic Doing Legal Theory Doing „Catholic Legal Theory?”*, „Seton Hall Law Review” 2010, vol. 40, nr 3.
- Welch J., *Toward a Mormon Jurisprudence*, „Regent University Law Review” 2008–2009, vol. 21.
- Witte J., Alexander F., *The Teachings of Modern Roman Catholicism on Law, Politics and Human Nature*, New York 2007.
- Wolfe C., *The Ideal of a (Catholic) Law School*, „Marquette Law Review” 1995, vol. 78, nr 2.
- Woodyard W., Marzen C., *Is Greed Good? A Catholic Perspective on Modern Usury*, „Brigham Young University Journal of Public Law” 2012, vol. 27.

Źródła internetowe

- Araujo R., *An Easter Reflection and Catholic Legal Theory*, <http://www.mirrorofjustice.blogs.com/mirrorofjustice/2008/03/an-easter-refle.html>.
- Araujo R., *The Future of (Catholic) Law Schools and Catholic Legal Theory*, <https://mirrorofjustice.blogs.com/mirrorofjustice/2011/03/the-future-of-catholic-law-schools-and-catholic-legal-theory.html>.

- Law from a Catholic Lens. Kevin Lee on the Church and Legal Culture*, <https://zenit.org/articles/law-from-a-catholic-lens/>.
- Scaperlanda M., *Catholic Legal Theory*, <https://www.ewtn.com/library/Academic/ZLEGALTH.HTM>.
- Scaperlanda M., *Reflections on the Catholic Legal Theory project on the 5th Anniversary of MOJ*, <https://mirrorofjustice.blogs.com/mirrorofjustice/2009/01/reflections-on-the-catholic-legal-theory-project-on-the-5th-anniversary-of-moj.html>.
- Schraub D., *Why Catholic Legal Theory?*, <http://dsadevil.blogspot.com/2006/08/why-catholic-legal-theory.html>.
- Stabile S., *Evangelii Gaudium and Catholic Legal Theory*, <https://susanstabile.com/wp-content/uploads/2015/03/Evangelii-Gaudium-and-Catholic-Legal-Theory.pdf>.
- Silecchia L., „*A Witness First Lives the Life He Proposes*”. *Evangelization and the Catholic Lawyer*, <https://scholarship.law.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1931&context=scholar>.

Dokumenty Kościoła katolickiego

- Adhortacja apostolska Papieża Franciszka *Evangelii gaudium* z 24 listopada 2013 r.
- Encyklika papieża Jana Pawła II *Centesimus annus* z 1 maja 1991 r.
- Encyklika papieża Jana Pawła II *Evangelium Vitae* z 25 marca 1995 r.
- Encyklika papieża Jana Pawła II *Veritatis splendor* z 6 sierpnia 1993 r.
- Konstytucja duszpasterska papieża Pawła VI *Gaudium et Spes* z 7 grudnia 1965 r.
- Encyklika papieża Jana XXIII *Mater et Magistra* z 15 maja 1961 r.
- Encyklika papieża Jana XXIII *Pacem in Terris* z 11 kwietnia 1963 r.
- Konstytucja Apostolska Ojca Świętego Jana Pawła II o uniwersytetach katolickich *Ex corde Ecclesiae* z 15 sierpnia 1990 r.
- Katechizm Kościoła Katolickiego z 1992 r.
- Kompendium Nauki Społecznej Kościoła, Kielce 2005.

Catholic legal theory as a contemporary school of legal thought in American jurisprudence

Summary

The article deals with review of “Catholic legal theory”, understood as one of a new movement in American jurisprudence, which dates back to the beginning of the 21st century. The main tenet of the theory centres on the application of Catholic teaching to critical assessment of the binding law and to formulate postulates about the desired law. At the moment, the given theory should be perceived in terms of an ambitious research project that is being implemented and still crystallizing, and not an advanced initiative of fully identifiable identity. Catholic legal theory can enrich jurisprudence not only in the United States if the title adjective (“Catholic”) is not just an empty slogan, but an emanation of a rich Catholic spiritual and intellectual tradition adopted for scientific reflection on the law. Referring to the Holy Scriptures, Catholic philosophy and theology and documents of the Church’s Magisterium, the title theory has a chance to reveal new, until now undiscovered in legal science, relevant aspects of law and legal order.

Keywords: Catholic legal theory, the United States, jurisprudence, religion, law.